

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**IOAN. PETRI || MAFFEI, || BERGOMATIS, || E SOCIETATE ||
IESV, || HISTORiarVM || INDICARVM || LIBRI XVI. ||
SELECTARVM, ITEM, EX || INDIA EPISTOLARVM || LIBRI
IV. ||**

Maffei, Giovanni Pietro

Coloniae Agrippinae, Anno M.D.XC.

VD16 M 105

Historiarvm Indicarvm Liber Qvartvsdecimvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64627](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64627)

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER QVARTVS DE-
CIMVS.

SVB idem tempus, quo haec
dia gerebantur, in vltimas
terras porta praeter spem &
statione ingens Euangelio per
Angerum erat in Iapone qui
maritimo in oppido Cangon
honesto loco natus, regni quod Saxumam
lant. is, contracta cum Lusitanis in-
cicia, de religionis Christianae mysterijs,
de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas
multa ex ijs in familiari sermone percepit,
paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto
captus, vti ad eum inquirendum, vasto &
sele mari absque vlla dubitatione crediderit
fectus ducibus Lusitanis ijsdem, post vario-
res atque discrimina, Malacae Xauerium
lucis Indiam repetens eadem in vrbe sub
summa sua cum animi voluptate conuenit
vt pater item de Iaponijs mira quaedam
aduenerum congressu & aspectu valde leti-
loris deinde colloquijs varia ex ijsdem
non destitit, percommode ad singula re-
bant: minimeque vulgaris inesse cunctis
ti in Angero, tum indoles, tum humanitas
go Xauerius, vt primum Indica negotia
fer, Iaponios (quod iam ante cogitarat)
adire constituit. Interea, quod Parauana
mae Indorum Ecclesiae erant illi ex itinere

ciende; Angerū Goam via breuiore præmisit. Ioan
 nē Beiram, Nunnū Riberium, Nicolaum Nonnium
 socios Molucas petere iussit. Malacensis catechis-
 mi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vin-
 centio Viegræ externo sacerdoti egregiè probo cō-
 tredit. Mox ipse perquàm difficili ac periculo-
 sa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori-
 romontorium Piscarioſque traiecit fines, ac su-
 as, qui in ea regione curabant, Antonium Crimi-
 nalem communi consensu præposuit: neophyros
 ad perseverantiam adhortatus est; oratoria reco-
 gnouit; nec leuibus denuo signis atque miraculis
 Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos de-
 pulit: demonia exegit: mortuos quin etiam reuo-
 casse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur
 ipse, quamquam grauisimorum hominum prece
 fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsq; in ora
 piscaria gestis rebus, ad urbem Goam summa ci-
 uum gratulatione peruenit paulo antequā Præ-
 tor Catrius è vita discederet. huic animam agen-
 ti (vt supra significatum est) affuit. Angerum vnā
 cum famulis probe institutum, sacro intinxit latice,
 ac Paulū appellauit. famulorū alter Ioannes, alter
 Antonius nominati. ea mensis Iaponicæ fuere liba-
 mina. simul, è socijs alios aliò: Alphonsū Cypria-
 num genere Castellatum, in Diui Thomæ Colo-
 niā; Gasparem Berzeū, ortum in Belgis, Armu-
 cam destinauit. Goani collegij ac seminarij do-
 cticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum do-
 micilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta sub-
 iit. Interim verò, Iaponicam ad expeditionem,
 ante iam die, se ipse diligenter parabat. is ubi
 crebuit rumor, piorum greges ad illum proti-
 lacrymabūdi conueniunt. monent, obsecrāt,

R r

obte-

obtestantur, ne semet vltro tam ancipitem
 ricolofam in aleam det; neu publicam rem
 ipfius vel in primis nitatur capite, eiusmodi
 filijs tantum in discrimē adducat. Sanè quā
 ta erant, quæ quamlibet animosum hominem
 fortem, abstertere à tali itinere possent, pro
 ipsa longinquitas, quippe leucas amplius
 trecentas distat à Goanis finibus terra
 dein, multis in regionibus, ac præsertim circum
 matram ac Sinas, mare à piratis infestum, &
 à Sinarum præfidijs, quæ sæpenumero in pe
 nos omnes nullo discrimine tamquam in
 inuadunt, idque tum erat extimescendum
 quod Sinas inter & Lusitanos nondum effren
 nè reconciliata commercia, neque locus fore
 narum vllus, quo Lusitanis ad contrahenda
 pertè descendere, aut vbi tuto commorari
 memorabantur etiam varijs locis insidiol
 fyrtesq; nondum ad plenum ijs cursibus ex
 tis, itemque Eoi pelagi natura, quod saxu
 stum, & vorticolum, totas haud raro nau
 forbet, & super hæc, præcipuus nautarum
 ecnephas typhon; fuetus in ea vel maxime
 furere: & ipsa cum oneribus vectoribusque
 gia, in asperum sæpe littus ac saxa torqueret
 hæc & alia multa ad timorem proponerent
 tisque mirari se posse amici negarent, ce
 rerum vñ, tali sapientia vir, tantis periculis
 ceret sponte sese, relictaque in vicino sepe
 ius ipsemet sementem fecisset; tam longinqua
 operosa, tam incerti proventus noualia
 » Ast ego (inquit ille) satis mirari non possim
 » infinitam Dei vim pariter & clementiam
 » dianis præconijs celebrare soliti, eidem

centiæ ac bonitatis, meo potissimum in capite diffi-
 datis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbi-
 ter sit, huic animata æquæ atque inanima, pror-
 sus ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel
 vnda, quæ se se Domini ac famulorū postea gres-
 sibus, mutata illic natura, calcandam exhibuit.
 Testes venti ac procellæ, quæ perfusis vltimi exi-
 tij horrore discipulis, vno Christi imperio con-
 siderunt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil o-
 mino, nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni li-
 cuiße comperimus. Testis denique (ne in re aperta
 sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos
 omnes numeratos esse, ac ne vnum quidem ex ijs
 periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Re-
 gum ducumve internuntij ac præcones, regijs dū-
 taxat insignibus freti, per media castra, per instru-
 ctas armatorum phalangas ac tormenta disposita,
 vadunt securi & inermes; ita, diuinarum legum in-
 terpretes, gentiumque doctores, vna summi Regis
 tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ maris-
 que pericula, atque adeo per intentas vndiq; ma-
 chinas ac mucrones, quocumq; res postularit, in-
 trepidi atque alacres penetrare non dubitant.
 At enim isti ipsi quos narras, in latrones inci-
 dunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs im-
 plicentur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum om-
 nium egestate laborant; circumueniuntur conscie-
 ratorū insidijs, factionibus opprimuntur; tyranno-
 rum iussu omnibus supplicijs exeruciati mactan-
 tur. Concedo: & quidē hisce itineribus olim Apo-
 stoli ac martyres ad sempiternam gloriam perue-
 nerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illo-
 rum vel probandam fidem, vel constantiā illustrā-
 tum, Diuina tantum dispensatione permitti. Nam

alioqui refertur historiae sunt exemplis coru-
 bus esurientibus angeli ministrarint cibos,
 rum leuanda siti, purissimi subito fontes
 emicuerint; quibus, posita extemplo sauitia,
 ac tempestates obsecundarint; quos, vor-
 ma & in alios ferocissima bellum, propalam
 diedo permulserint; quos vel exquisitissima
 rum carnificumque tormenta nil laeserint;
 ferrum, equulei, virga, rota, flamma pepercit
 Atque in eiusmodi certaminibus, tamen nos
 per explorata victoria est, multique ac mag-
 pe conatus in irritum cadunt; tamen diuina
 rix & hominum saluti seruientem, sidenter
 tentare, moliri, experiri par est. Itane verò
 uissimam incertamque praedam, per densas
 micantes gladios, & volitantia tela caeco
 ruet miles; inanes honorum titulos, & spec-
 vocabula, nihil aut modicum duratura, am-
 fus per summam indignitatem atque miser-
 quotidianis obsequijs, adulatione seruili,
 tudinis damno, patrimonij profusione capi-
 sordidarum mercium causa, quaeque dumtaxat
 pori seruiunt & vetustate facillime corrump-
 tur, institor ac nauicularius, terra vnde ortus
 bet, relicta, veluti ruptis naturae foederibus
 torum ac maris iræ sese permittet; obiectus
 ctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrin-
 auium instar, ignota semper littora petens
 nos, propagandae religionis, amplificandi
 ani nominis, omnipotentis Dei demerendi
 uandi humani generis gratia; inopiam, ar-
 incommoda, mortem denique recusabimus
 sertim cum illorum temporarios labores
 improba plerumque cupiditate profectos,

que vnâ, altera sæpe mors, & sempiterni labores, "

que infiniti cruciatus excipiant; nostram indu- "

striam operamq; si in officio ac fide ad extremum "

vsque perstemus, beatissima æternitas, immorta- "

les coronæ, immensa præmia maneat. nihil er- "

go sit tanti, quo nostra de Deo, deq; hominibus "

benemerendi studia retardentur. Nã quod Goanæ "

Ecclesiæ, viciniq; huiusce tractus, absente me, so- "

litudinem pertimescitis; agnosco pietatē vestrā. "

sed ne in hanc messem operæ desint, satis à me, vt "

in tanta nostrorū paucitate, prouisum est. Paulū "

Camertem eximia caritate virum, Goano colle- "

gio; Antonium Criminalem, insigni virtute pasto- "

rem, Ecclesiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus "

vtrumque præfecimus. Ad hæc, episcopum ha- "

betis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Domi- "

nicanosq; fratres, vestri amantissimos cupidif- "

simosq; : præter hosce, alij quoque subinde "

sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vl- "

timis, inquam, nationibus, ad quas læti salutis "

nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt, rectus "

ad vitam æternam callis tandem aliquando mon- "

strandus; ac teterrima dæmonum seruitute mise- "

randum in modum oppressis; Christianæ liberta- "

tis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro "

Lusitanis tantum, aut Canarinis, aut Parauis, sed "

pro vniuerso hominum genere, quotquot vbique "

sunt, fuere, futuri sunt, redemptor idem & con- "

ditor IESVS vitam ac sanguinem in cruce profu- "

dit, quibus miserima captiuitate detentis, cum in "

discipulum à præpotenti Deo vocatus detestinatuf- "

que sis, non omni ratione consuluisse, neque per- "

tusa quamuis & aspera sacrum Euangeliū pertu- "

llisse; extrema non modò ignauia, sed etiam per-

,, fidiæ crimen esse quis ambigat? Proinde factæ & ling
 ,, querelæ, absint complorationes, singultusque labor
 ,, piria fileant, quin potius, vti Christianos, in cod
 ,, hominumque amantes decet, meam hanc riu
 ,, tionem, faultis, vt ita dicam, ominibus, & mag
 ,, incensis apud Deum suffragationibus, pro
 ,, mini. Hisce dictis leuato vtcunq; mœrore, e
 ,, dit nauim Aprili mense, anno post Christiõ
 ,, MDXLIX. Comites habuit è societate Ca
 ,, Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispani
 ,, externis, Paulum famulosque Iaponios. C
 ,, ab Goa primùm, inde Malacam exeunte Ma
 ,, nère. Hic patri quò intenderat pergere cup
 ,, nauis Lusitanorù nulla sese obtulit. Iuncus
 ,, narum in Malacésî portu, & quidam piratic
 ,, mis, vulgo latronis iuncû appellabant. Cui
 ,, ipso latrone Xauerius (tanta inerat eius me
 ,, ducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi
 ,, monum seruitute Iaponios) certa mercede
 ,, tur, vti relictis ad læuâ Sinis; ipsum & com
 ,, Iaponem extèplò perducatur. soluere viij. Kal
 ,, ipso D. Ioannis Baptistæ die natali. Post m
 ,, uigationis incòmoda, & nauarum fraudu
 ,, goximam, Angeri, vti dictum est, patriam
 ,, re xvij. Kal. Septembris, qui dies Assump
 ,, lum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius
 ,, propinquis atque domesticis amanter
 ,, vixdum recreatis à maritima iactatione
 ,, bus, ad Christianã rem animum adiecit. In
 ,, mùm Iaponicæ rudimentis ad instar puen
 ,, mo studio ac sedulitate inscit operam
 ,, præcipuis dein fidei Christianæ capitibus
 ,, tendis, quamquam enixè adiuuante Paul
 ,, ob rei difficultatem, & mysteriorù altitudinem,

& linguarum incitiam, complures dies ingenti labore miseriaque defudatum est. postremo, ijs in codice utcumque relatis, ex eo codice Xaverius balbutire ad populum vnâ cum socijs cepit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alij soloeos barbariemque; alij, quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque demirari: alij etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis peulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum utique genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xaverius interea socijque nihil de studio & contentione remittere. adhuc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac salutarem doctrinam asserre se, factis moribusque multò magis, quàm dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cepta; nostrisque non ad magistratus modò, sed etiã ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnitate, facile patuit aditus. commercium is Lusitanorum auidè iam dudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commeari didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xaverium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneras, idiplum fieri ab omnibus qui aderant, im-

perauit: ac prædicandi Euangelij, & baptis-
 ritu Christiano gentis potestate haud gran-
 cessit, eaque de re, publica edicta proposuit.
 Bonzj etiam (quo de hominum genere supra
 monstratum est) superstitionum Iaponicarum
 tistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis op-
 ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis pri-
 tim externisq; sibi metuerent, fauere tum quæ-
 Xauerio videbantur. ergo Christiana pau-
 sacra in urbem inducta. Pauli primùm vxor
 lia, tum propinqui & amici complures, et
 Paulo dies noctesque horrante, monente, de-
 ad baptismum adducti. hosce deinceps alij se-
 quuti; quibus ad virtutem ac pietatem exco-
 dis, operã Xauerius in primis impèdebat. alij
 Decretum erat illi, simulatque aliquem eius-
 guæ vsum nactus foret, Iaponis caput Meaco-
 dire, & quò expeditior ad ceteros prædicatio-
 set, Regi primùm ipsi vel Imperatori, quæ vni-
 so Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre.
 Regis præcipuè Cangoximani promissis ac pro-
 bus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius
 cogitârat in eadem vrbe detentus est. Inter
 gotiatores Lusitani cum mercibus Firandis
 gni Figensis appulerant, id vbi Cangoxima-
 nitum est; per iniquo tulit animo Rex, vicin-
 nastas insperatis augeri opibus, at se diutius
 cri aduētitijs expectatione frustrari, ex eo
 re sensim auersari Xauerium cæpit, & ab ip-
 Ærina præceptisq; refugere. Bonzj quoq; quæ-
 quam Christianis institutis vitia sua represen-
 Euangelij luce mendacia prodi, sanctissimorum
 tis conuelli nefaria dogmata; denique discipu-
 los & sectatores ab se auocari animaduertens

immutata subito voluntate, Xauerium execrari,
 fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam ad-
 ducere; publice priuatimque maledictis lacerare
 atque proscindere; offensum iam Regis animum
 nouis in dies facibus instigare. neq; ab incepto de-
 sistere; quoad reuocato priore edicto, rursus pœ-
 na capitali sancitum est, ne quis omnino, relictis
 patrijs auicisque noua & peregrina sacra suscipe-
 ret. Xauerius, æquitate animi ac summissione fu-
 rentes lenire nequicquam conatus, multaque &
 graua perpeffus incommoda, Meacum quò pridè
 intenderat, abire decreuit. Christianorù numerus
 in vrbe Cangoxima ad centum fermè peruenerat.
 Paruulum eum gregem, Paulo commendat. ipse,
 vertente anno, mœrentibus lugentibusque neo-
 phytis, & gratias immortales agentibus optimo
 patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turria-
 no & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cù
 à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eo-
 rum gratiâ ab regulo perhonorificè acceptus est;
 & quod optabat vnù, illicò facta legis Euangelicæ
 promulgandæ potestas, iam linguæ paulo maiore
 notitiâ noui præcones erant nacti. ergo, partim di-
 cendo, partim alijs, alijsq; prout res postulabat, pe-
 riochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis
 omnium innocenter & castè viuendo; plures pau-
 cis diebus Firadi, quàm toto anno Cangoximæ ad
 Christum adiunxere. ijs Cosmi Turriani curæ fi-
 delique concreditus, Xauerius cum Fernando Mea-
 cum petens; circa Octobris initium, sæuiente iam
 hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firan-
 do processit. ea tum erat vrbs perampla (nam ali-
 quoties dein ferro & flammis euerfa est) in Iapo-
 nis fermè vmbilico sita, ac Regem habebat longè

lateque imperantem. Ad eum Xaverius accitus Fernando comite accessit. ille de vno coeli terrarum conditore, de lapsu angelorum hominumque, de demptore generis humani IESV Christo Deilio, de sempiternis poenis ac praemijs, ex eo quod dixi libro multa expromenti Fernando, in horae spatio mirum in modum attentas praebuit: dein; ut sine honore, ita sine iniuriamque dimisit. eadem ferme nostri quotidie ad circumfusam multitudinem per vicos & capita praedicabant, obsoleto ac peregrino vestita nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil tamen tam nouum aut absurdum ad Amangutiarum aures oculosque accidere potuit, ergo, plebis tantum infans, sed etiam nobilium in clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & contumeliantiae genere vexati sunt nullo profusore pretio. Hac per eos dies Amangutij gesta, cum inde abeuntes, duorum fere mensium cepit difficile & asperum, a latronibus atque tibus infessum; niue geluque, syluis ac saltibus haec, interueniente pelago vel aestuarijs impedit. Id iter ingressi humano praesidio nullo, dictu est quam grauiam, quam acerba ignotis pedibus terra marique pertulerint, pedes amabant, & quidem in humeros elata sarcinulae nicas oryzae semitolae indiderant bolos (quod vulgus appellat) eo cibo famem, aqua pro sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quoniam num insidias effugerent, indigenas equites gradu, nunquam talari deposita veste periebantur excalceati, quod eo anni tempore non pauci. itaque partim antecedentium, se illis

ne, partim etiam assidua sarcinae vectatione sati,
 ad hanc lubrica plerumque via incerto ac fallente
 vestigio corruerant, pedibus interim glaciei & al
 goris iniuria miserandum in modum intumescen
 tibus: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algo
 re confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperen
 tur, alia hospitalitate nulla; præclarè videlicet se
 cum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppi
 dis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam
 lapidibus petebantur. At ubi transmittendum esset
 mare, vix atque ægrè tandem in naues admissi, pe
 cudum instar in ipsam pæne sentinam detrudi cõ
 fucuerant. Per eiusmodi vexationes atque miseria
 rias cum ad urbem denique Meacum sospites
 haud sine miraculo peruenissent; minimè idoneū
 sationi Evangelicæ tempus, cuncta bello flagran
 tia, surdas ad salutaria monita & obstructas inco
 larum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperato
 rem, quamquam adhibita diligentia conatuque,
 aspirare non licuit, ergo, terræ natura, gentisque
 moribus in præsentia utcunque exploratis, per
 easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem fer
 mè spatio temporis, Amangutium reuertuntur.
 Ibi, quod se se haud iniquum illis ante præbue
 rat Rex, certum erat fixumque Xauerio, ter
 ram eam rursus omni arte moliri, curaque &
 labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli
 maciemque peruincere. & quoniam experiendo
 cognorat, laponios, Bonziorum fucos & ostentatio
 ni assuetos, plurimum externa moueri specie, &
 animi bona fermè corporis habitu cultuque me
 riri; ad eorum mores, quantum sine peccato lice
 ret, in præsentia conformare se se; & Christi causa
 non nihil ad illorum salutem extrinsecus mu
 tuari

tuari in animum induxit, ergo, priusquam ad
 pus aggredetur, Firandum accurret, ibi, Lusitana
 Regis impensa videlicet, angustioribus vestimen-
 tis induitur; commendatitias ad Iaponios Regem
 litteras, quas ab Indię Prętoris & Goano Episcopi
 sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec
 à Malacensi Pręfecto munera Iaponijs ante id
 pus ignota. In ijs erat Lusitana vestis vinum
 prænobile; musica sambuca, & horologium et
 quę inæquali ponderum examine, plurimumque
 tarum denticulis inter sese implicatis, leno
 tu ac perpetuo, temporum interualla distinguit
 quam Europę solertię machinam gentes illę
 ne sine mirantur. Hisce rebus in iumenta impo-
 nit; ipse, præter Ioannem Fernandum duobus
 busve Iaponijs comitatus, Amangutium rediens
 teras & munera offert Regi: quibus ille magnopere
 delectatus, ac simul comitum numero adma-
 tus, & noui habitus dignitate; caput cum comiti-
 rijs contulit, ijsdemque approbantibus, manu
 deinceps in honore Xauerium habuit, ac primis
 auri argenti que noui leui pondere munificentię
 aduenę remunerari contendit: quę cum Xau-
 us obfirmato consilio cuncta reieciisset; alteri-
 nem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorenses
 des illi ad habitandum adsignat; dein publico
 vicos edicta proponit, placere sibi, non Am-
 tij modò, verum etiam omnibus suę ditionis
 bus regnisque, vnius Dei legem ac religionem
 clarari palam; eamque cuiuslibet amplecti libere
 esse: legis eius ac religionis interpretes nulla
 tione lædi, vel impediri, sub hæc, Evangelio
 cones ad instituta, munia quàm acerrime
 retulere sese, inter diu, in areis triuissque

nes habebant; noctu, confluentibus ad se omnium
 ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortalibus, au-
 res ac responsa præbebant. erat autem tanta fre-
 quentia celebrataque, vti cœtum ædes ipsæ non
 caperēt: alij, quæ in publico inaudissent; priuatim
 ac per otium auere nosse: alij etiam, animi causa,
 incomptam ac rudem peregrinorum atque hospiti-
 um irritare linguam, & cum effuso adstātium ca-
 chinno de industria disputationem extrahere. alij,
 denique varijs interrogationibus etiam atque
 etiam fatigare doctores novos. Huic tantæ curiosi-
 tati cum ab Dei seruis, partim ex veterè historia,
 partim è physica ratione, partim è Theologorum
 decretis atque responsis identidem satisfaceret; il-
 li, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stul-
 ticiæ tenebris, & cœno flagitiõrum nihilominus
 hærebant, neque tamen idcirco Xauerius despon-
 dere animum: quin potius omnem in partem ver-
 sare semet, captisq; acriter ac perseveranter in-
 stare. Cùm aliquot iam menses crudum aridum-
 que nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini
 verbi semina proiecisset; tandem è proscisso ac
 sæpius iterato solo, Christianæ fidei germen emi-
 cuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi. Concio-
 nanti, vt solebat, in publica via Fernando, præte-
 mens è plebe nescio quis, attracta præpingui li-
 na, repete in mediam inspuit faciem, ille, sine per-
 turbatione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne
 verbo quidem reddito, captâ orationem eodem
 rursus tenore vultuque prosequitur, id contem-
 platus ex auditoribus quidam haud imperitus re-
 mæstimator (ex quo facile intelligas, ad permo-
 uendos ad virtutem animos, facta dictis quanto
 necillant) capit cogitare apud se; profectò no-
 bilis-

bilissimum atque ad eò diuinum philosophia
 nus esse, quod homines ad tantam æquiritatem
 mi constantiamque perduceret. dimissa dein
 cione, domum ad Fernandū venit; præcipua
 stianæ fidei capita legesque probè cognoscit
 strend, certis precatationibus, Mosiſq; decalogi
 simbolo Apostolorum è catechismi formula
 moriter haustis; Amangutianorum omnium
 mus, anteactæ vitæ detestatus peccata, sacro
 renascitur. Hunc alij deinceps diuino impull
 mitati, quorum ad quingentos breui peruener
 merus; & quidem ita in proposito firmi stabili
 vti per varias deinde clades, & bellica infortu
 & nefarias Bonziorum conspirationes, magis
 ac pastoribus haud semel orbat, suis tamè ip
 ribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & a
 ciplinam in hoc vsq; tempus religiose coluer
 inter quæ circumactò iam anno Lusitanorum
 nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine
 hum Amangutio distat leucas circiter quadra
 ta. ab ijs de statu rerum Indicarum Xauerius
 litteras accepisset, cùm alias ob causas eam
 prouinciam repetendam existimabat; tum
 vti rursus inde quocunque opus foret, sup
 mentum è noua copia mitteret. simul, quod
 apud omnes circa nationes magnum nomen
 rum, magnam auctoritatem compererat esse
 mo quoque tempore Sinas ipsos Euangelij
 adire cogitabat, haud absurda ratione conuen
 si gentem illam Christo lucratus foret; eius
 accessionem facili negotio postmodum vni
 fore Iaponios. Hac eo moliente, ceteri quoque
 dispersi per Indiam socij minimè segnitè
 quisque munere versabantur. Egregia in

fuit opera Gasparis Berzei, quæ Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Goufa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societate adscitus, ac diu multumq; probatus, in expeditionem Indicam vnà cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Médozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblauditus est Gaspar, vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catechismû exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permetteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosq; hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem: præter naualem quippe turbam, colluuiemq; ferulem, epibata circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, alex, rixis, calumnijs adsueti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, vt æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem præluere perrexit. Neque sanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primum socij eius è maritima iactatione & nausea in mortem incidere. ijs dum accuratè ministrat, & proculam coqui munere fungitur, ita despicabilis iniuriam visus, vt paranti ad focum cibos ac satagenti, vocaces circum pueri, præter ceteras contumeliosam appositam quoq; ollam aut furto subducerent, aut

aut per lasciuiam frangerent: quidam etiam de
 nocente vix colaphos pugnosque abstinere,
 specta dein patientia & grauitate viri, paulo
 contemptus in verecundiam vertit: nec desit
 qui laboranti, per se perque suos opportune
 currerent, simul etiam socijs melius capere
 peram ergo ijs adiutoribus, ad verbum Dei
 candum, prohibenda flagitia, curandos regere
 veterem iam societatis instituto, conuertit. ex
 mirum dictu, quanta quam breui omnium vita
 ratio consequuta sit: bene moratam instituta
 familiam; non promiscuam seruorum, nauarum
 militum, institorum turbam, contineri in
 illo domicilio dices. Primus ferme Praefectus
 Mendoza, Gasparis consuetudine & admirato
 se se collegit: pijsque priuatim exercitationibus
 ab eodem excultus, vltro deinde cum alijs
 opportuna de Christo deque coelestibus
 habere colloquia; suos primùm familiares, de
 ceteros in officio continere; egenos & imbecillos
 quotidianis eleemosynis alere. Praefecti virtutem
 ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua
 imitati: vnus etiã haud infimae sortis negotiorum
 Christianae caritatis pulchritudine ac speculat
 tus, contempta rerum humanarum inconstantia
 & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac virtutem
 nes applicuit, inter eiusmodi occupationes
 nea malacia primùm, dein saeuissimis procellis
 bus circa Bonae spei promontorium super
 mine (quod perrarum est) tantis incommo
 taque morborum lue prorsus amisso, ad Malindi
 cum nauis appellitur. Ibi optatissima diebus
 decim capta quies; terrestribus etiam diuicijs
 è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari

tantum ac socijs, de aliorum magis quam de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hospitia minimè deerant; ac multi, ut ijs ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xaverij æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomiū a grotis, eodē ipse quoque successit: ac refouēdis eorū corporibus animisque (cū ad centum & viginti decūberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impedit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui, fratres Dominici duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animū ac vires intendit. varijs quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem proceresque verba faciebat: quanto cū fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntarijs diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdū. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; deniq; cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, argenti omnium ordinum studio celebratus: vix rebis, vario peristromate, ac virenti palma elegantem in modum ornata: neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prætoze, honoris cauz rite suscepti. Marito, Luca Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius appell-

pellatus, in hâc deinde familiâ, ad cæteros ad
 stum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitan
 Regem velle non ignoraret, alia quoq; propal
 ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiu
 multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xau
 dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ip
 mùm nauigatione pristinam cunctos adiu
 consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commo
 vectoribus aliquot Christianos fecit. Masc
 Arabiæ felicis delatus; Europæos exules, ve
 coctores, qui tamquam ad asylum in ea per
 rant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad
 officiumque reuocare conatus est. A Mascaro
 uectus Armuziam; in ipso portu, officij cau
 uios habuit Proepiscopum, & sacerdotes, ac
 cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præ
 deducitur, ibi cùm inter se præfectus, & Pro
 copus de hospitalitate certarent; & Gaspar
 pud se retinere admodum cuperent; ille, gra
 trique actis, ad publicum videlicet nosocom
 de more diuertit; eam veluti sedem belli con
 Satanam & vitiorum monstra capturus. H
 Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabar, &
 ante omnia pectus acri custodia sepelit ac
 simul, optimatum voluntates sibi concilia
 gressus, breui perfecit humanitate, submiss
 prudentia, vt omnium nemo illis acceptior
 aut carior. Per hos maxime, de statu imper
 neribus negotiorum, & moribus hominû dis
 ter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua
 simû ex parte oppugnaret sceleris & nequiti
 nimenta; arcem ipsam protinus aggredi vult
 ea ferme contemptu sacrorum, inicitia diu
 riter humaniq; iuris, & alta quadam futuri
 obli

obliuione cōstabat. nec mirum. multos quippe an-
 nos Christiani cōuenæ & inquilini, magistris, ac
 monitoribus, parochisq; caruerant: & qui nuper
 aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecu-
 niarum haud paulo magis quàm animarū inha-
 bant lucris, ergo passim enata virgultavepresq;, om-
 nem ab infelici tellure benigni syderis radiū ac
 lumen arcebant. hinc teterrima rerū, cæremonia-
 rum, errorumque colluuiēs; artes magicę; diuina-
 tio; fortes; concubitus incesti ac vagi; quodque
 haud minus detestēre, fidelium cum infidelibus,
 Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt
 Christiana proles à matribus educata (proh ne-
 fas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarū gen-
 tium ritus moresq; transfrent. eam consuetudi-
 nem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, cre-
 bris concionibus, ac terribili cælestium irarum
 denunciatione discussit. Et auxerat opportunē
 pauorem auditorum atque formidinem, terra per
 eos fortē dies horrendis motibus intremiscens.
 Præterea Gaspar, ad synceritatē fidei reuocandā,
 & prauę religionis procul habēda contagiā, nullo
 non die statis horis è Xauerij formula publicē ca-
 techismū habebat. id verò in omnes partes vnice
 profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusq;
 mancipia, Christianis præceptionibus ac myste-
 rijs erudita, simul etiā quotidianæ singulorū vitæ
 custodes adhibiti, qui ad Gasparē cuncta deferrēt:
 propositisq; premijs ac pœnis, pudici paulatim ac
 probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudi-
 menta legesque, serui mox heris, filij parentibus,
 fideles pueri æqualibus Mahometanis, alijsq; pri-
 uatim edebant; eosque omni arte ad Christum al-
 licere nitebantur. ac demum, sublatis ibi quo-
 que

que prophanis & lasciuis cantionibus, castissim
 versu ac salutaribus monitis dies ac noctes
 nia personabant. Ita, religionis integritati, non
 præsens modò, sed in posterum quoque magna
 parte consultum. Erant præterea qui ferrum,
 sulphur, veritasque merces alias, Turcis ac Ma
 metanis inferrent, quod Pontificias diras, con
 id facinus in cœna Domini cum horrendo car
 ne fundi solitas, vel proterue contènerent, vel
 nitus ignorarent, docti quanto id piaculo fieri
 quæstu sacrilego destitère non pauci, & pro ea
 testate quam habebat Gaspar, in gratiam cum
 clesia restituti. Ab hisce victorijs, Christi miles
 terrimam aliam generis humani pestem aggra
 tur, auaritiã, & fœnebre malum: quo in genere
 ta erat nonnullorum impudentia (qui se Christi
 nos ferebãt) vt aureorũ vix decem iteratis per
 num vsuris, integra semper sorte, seque famulans
 que turpiter alerent, ad hæc tollenda scelerata, Gas
 par, de auaritię peccato disputationes in stru
 subtilitate doctrinæ, tam veris grauibuscq; sen
 tijs, tam incensis amore diuino verborum sub
 nibus, vt hoc etiam dæmonis castellũ panem
 damentis frequenti verberatione conuulserit
 graui multorum pœnitentia, & euidenti mor
 ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima
 ne salutato quidẽ Deo, ad argétarias tabernacu
 tinus itare adfueti, atque ibi nullo recti præ
 discrimine res cõtrahere, pecunias huc illuc
 ijcere, fœnus augere; iam, intima religione
 domo templum recta, inde forum adibant, illa
 pentibus alienigenis pariter incolisq; tam
 in academia, de iure mutui, de legibus pœnitenti
 tionum, de Christiani mercatoris officio, et alijs

ris potissimum præceptis ac traditione quærebât. Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia continuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diè claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ij non apparerent, in pios vsus; & super hæc eleëmofynæ factæ complures, atque ex ijs, auri argentiq̃ue redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehénæ metu percussi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium cõtulère, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisque diuitijs, erat Armuziæ luxus. ea quoq; Satanæ opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu diuulsi. Inde ad lites dirimendas tollendasq̃ue inimicitias adiecit animum: monitisq̃ue & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vt datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publicè ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna luerae sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem vitæ amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemq̃ue blasphemus, & seditiosus, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt opprobrellerentur; sed propter multitudinem impe-

petrari non potuit. Crescebat interim occupatum moles, quippe non vnus nationis alterius salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium profus, quotquot in eadem insula veritatur, quò pluribus ergo sufficeret, spatia temporum certa ratione dispensare coactus est. Dominica feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam populo Christiano: secundam ethnicis; sextam hometanis; sabbatum Hebræis (quos harum secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in loca fuisset, idcirco longè plurimum operam buendum putabat, igitur & ægrotis in nocturno, quoad liceret, sedulus aderat; & cultas adibat frequenter; catechesim verò item conciones, vel feruentissimo solis ardore (intra tectorum umbras immersa quis incoladent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca certatim occupatum, vti pæne ante lucem templum auditorio impleretur, accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiori cassum egerat loco, priuatis colloquijs, & familiaris conuictu ad exitum haud rarò perducere. Multo verò maximam temporis partem occupabat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar interdum solum instabat, sed etiam nocturno distinebatur interdum, vt ad necessariam corporis quietem, quantumvis adhibito conatu, spatia horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupatio publicè per eos dies accepta clades. Munus opportunum castellum erat in Persidis conuente, Monasianum, Armuzianæ ditionis, id habente proditum est, eò vehemèrius tum Regem

popularium animos inopinata res percudit. missus extemplo recuperandi causa Mahometanus praefectus cum quinque millibus Persicę iuuentutis, additi ex foedere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala praerat. Hosce, Gaspar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud ceteros inania fuere monita: flagitijs non minus quam armis operati ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis poenas Lusitani propediem darent. Praesensioni respondit exitus, quippe, ut in statua peruertum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui perire ad quinquaginta. vulnerati praeterea ab hoste circiter centum. inde cum alij deinceps atque alij caderent, ac veluti pecora passim inhumari iacerent; consternata foedo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitij metu perterrita; conuulsis repente signis agrę Armuziam repetunt; Gasparem vnum omnes requirunt; uti se a peccatis absoluat, ac respicientes exaudiat, obtestantur. Nec mora; in valedinarium admissi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere, acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere, quocirca ita distringebatur, uti vno eodemque tempore, huic peccata expromenti, aures: illi animam agentis, voces & hortamenta praerberet. Cecidit perincommodę, quod vi morbi emotis mente non-

nullis, ad confessionem peragendam neque ratio
 neque sermo constaret. in ijs quidam cum ferrum
 in sese repente strinxisset; clamore & cōcursum
 tus, extorreo gladio, in Gasparis fauces inuadit
 nibus; ac minimum abfuit, quin spiritu intentio
 so prafocaret infontem. per vim auulsus, post
 pōst expirauit, instinctu mali dæmonis in ex
 biem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi
 tidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc,
 cito Rege populoque, quod extraheretur bello
 & amissi castelli obsidio male procederet; sup
 cationes ad Beatæ Virginis ædiculam duo
 millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit, infige
 rate concepta excalceati non semel iere qu
 plurimi, cælestem opem ac pacem consono
 more poscentes, haud in irritum fusa obsecra
 Monaiianum, vi & armis ad eam diem frustra
 pugnatum; conditionibus demum, ac subita vi
 ratum inclinatione receptum est, ea res præter
 nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam
 & gloriam peperit, eximia viri sanctimoniam
 tribuebatur euentus. Accessere ad nominis
 britatem ac famam, in alio genere nonnulla
 cula. Lusitanus erat prædiues, mammonæ
 valde irretitus, is Gasparem salutaria dante
 nita, identidem respuebat, hoc etiam nomi
 fenlus patri, quod suum negociandi ac
 di genus (vt est suspicax malè conscia men
 blicis ab eo cōcionibus, pprie perstringi
 cum huius pertinacia Gaspar interim ob
 caritate certabat, ac plurima nequicquã
 ad extremum magis magisque pro illo
 rat, preces & obsecrationes instaurat, nequa
 demû hæc remedia valere, propitiati Deum
 obli-

obſtinatū indulgentia ſingularis apparuit: quippe
 ſera iam nocte, ſecundum quietem Luſitanus præ-
 ſentem ſibi videre viſus eſt ſacerdotem, pulcherri-
 ma forma conſpicuum, ſuauiſſimo quodam odore
 fragrantem, tum alter ad ſtans iacenti neſcio quis,
 amica voce; quid, inquit, dubitas, cœleſti huic me-
 dico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nōne
 cernis quantus oris decor, quāta & quāam anguſta
 corporis rotius habitusque dignitas ſit? hiſce di-
 ctis erecto mirum in modum homini, & experien-
 di cauſa manus ad tactum admouenti, apparere
 Gaſpar e veſtigio deſijt. eam ſcilicet fruſtrationē
 Luſitanus ægre admodum ferre. Tum alter ille, tri-
 ſtem ac morentem bono animo iubet eſſe, certam
 deſiderati ſacerdotis in proximo ſpōdet copiam,
 quippe, vbi diluxerit, in regio noſocomio publi-
 cæ ſacris operaturum. hæc effatus, item euanuit.
 Admiranda ſomnij virtus fuit. lapideum viri pe-
 ctus emollijt; vim lacrymarum expreſſit, maden-
 tibus inde oculis ac genis euigilans, Gaſperem è
 valetudinario precibus infimis domum accerſit;
 perque ſummam obſeruantiam, ac miſtum gra-
 tulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem
 vitæ, quantum repetere potuit memorando, no-
 xas ediſſerit; eidem ſeque & ſua cuncta permittit.
 mox tempeſtiuo dierum aliquot ſeceſſu, medita-
 tione ſaluberrima vegetatus, cū alia Chriſtia-
 næ ſanitatſ minimè obſcura dedit ſigna; tum ve-
 rō, quod in egentes, breui aureorum millia circi-
 ter quinque diſtribuit. Alium quendam, Gaſpar,
 diu multumque obluſtantem, ad euomendam ani-
 mi ſaniam, plagasque nudandas tandem aliquan-
 do perduxerat. is, peracta confeſſione, dum circa
 mediam noctem è præſcripto ſatisfacit; ecce tibi,

tetris animalibus foedisque monstribus cubitaliter
 repente completur. ab ijs circumuentus, ac in
 petitus, obrigit primò; & conscius offensio-
 incertus gratiæ, ne viuis in tartarum cum ipso
 aiunt, vestimētis illicò raperetur, extimuit
 vbi se se paululum ex pauore collegit, detrahit
 pariete sacram imaginem arctè complexus, &
 no clamore diuinum implorat auxilium. At
 voces (mirum dictu) confestim atra illa & fe-
 turba discessit tanto cum tumultu strepituque
 domus tota concuti & conuelli funditus vi-
 tur. Id probè expiati purgatiq̃ue animi argu-
 tum nonnulli duxere. certa magna tum lux,
 Gasparis laude, vir ille, haud paulò meliorem
 de vitæ rationem instituit. Alius, cum aliquot
 annos in flagitiorum tenebris & coeno iaceret
 Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur
 affirmans, mortem subitum potius, quam miser-
 ris vultum atque iudicium. Veritus deinde
 diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum
 adeò horrebat, amicorum aut conuictijs tan-
 digeretur, aut precibus; mutare sedem, & in
 proficisci quamprimùm decreuit. eo confilium
 dum conscenderat nauem, cum subita vi
 miser, ac simul panico quodam ita correptus
 vt coelestes in suum caput minas vndique
 tas putaret: quicquid increpuiisset, se videlicet
 num peti sine dubio crederet. Hisce terroribus
 xius, in terram exscendit: Gasparem aduocatum
 cata fatetur: ac valetudine tum demum recu-
 stigato vetere luxu nouam induit hominam
 dem improuilè mortis metu pertinaces alunt
 ad Gasparis tribunal, arbitriūque pertrahunt
 horum, animi firmè: illorum, etiam compa-

nata diuinitus. Primarij viri filius, febrī grauiſſi-
 ma laborabat, eidē erat oculus diuturna tabe pu-
 tridus, & ſæuo tumore dirupt^o. duplici malo mul-
 tus adhibitis effectu nullo remedijs; cū in huma-
 na ope nihil iam eſſet ſpei, mœrens pater Gaſparē
 demiſiſſe obteſtatur & obſecrat, vt pro ſalute ca-
 riſſimi filij tam periculoſe ægrotantis, litare dig-
 netur. Fecit ille: neque diutius dilatatum ē cœlo be-
 neficium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiā obtulit
 die, non ſolum æquatis humoribus vniuerſa fe-
 bris abiijt, ſed etiam delapſis ex oculo maioribus
 ſquamis, planē reſtitutum eſt lumen. Tum parens,
 accito ſeſtinē Gaſpari, liberatum vtroque ſimul
 morbo iuuenem, vix præ lætitiā ſui compos oſten-
 dit: agitq; gratias immortales, quod ſibi pariter ac
 nato ſpiritum lucemq; reddiderit. At Gaſpar,
 modoſto vultu, conſtantiq; ſermone, Deiparæ
 Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tantam vir-
 tutem, ad eō inſigne miraculum tribuit. Idem pro
 amico præne iam animam agēte rogatus fecit: ille,
 ſacro vixdum abſoluto, conualuit. Mulier à dæmo-
 ne propemodum obſeſſa, ſpectrisq; horrificis agi-
 tata, in vltimū venerat vitæ diſcrimen. Euocatus à
 marito Gaſpar, vt aſſiliētæ & exſanguis manus im-
 poneret; per occupationes ipſe tum quidem adire
 non potuit; cæterum ſchedulam, inſcripto diui Io-
 annis Euāgelio, pro ſe miſit, quam peſti amolien-
 dæ mulier ē collo ſuſpenderet. id vbi factum, con-
 feſtim leuata morbo, terroribusq; ſoluta, ſurrexit.
 Præterea, cuiuſdam acutiſſimus laterum dolor,
 pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neq; verò
 ad corporis morbos duntaxat leuandos, aut depel-
 lendos, valebant eius vota; ſed etiam, vbi ad animi
 ſalutem id expediret, vltro accerſendos augen-
 doſq;

dosque. Centurio nobilis quidam, insigni con-
 macia & procacitate pæne totius ciuitatis oc-
 bi conciuerat: ac proinde cum multis, ut sit,
 ues & apertas inimicitias exercebat. Is ad con-
 diam à Gaspare diu multumque sollicitatus
 semper conatu, incertum cuius rei gratia en-
 secessit, regressus deinde, cum in eadem obli-
 ne perstaret; quam vellè (inquit Gaspar) ad
 dam istius mentis duritiem, diuina manu in-
 pus aliquid grauioris cruciatus immitti, non
 id planè optauerat, cum ferus ille, sæua corre-
 febris, ad Gasparem, vrgente religione se con-
 à quo per Pœnitentiæ sacramentum ritè expia-
 tum, cum in eius potestate sese futurum omnino
 masset; apprehensum inermem ac supplicem
 ter, ad petendam ab inimicis veniam offensum
 tota vrbe circumagit: sanè opportunè: qui ppe-
 lapidibus, alij gladijs & ballistis instructi, in
 locis inuisum caput ad necem operiebantur.
 rum incensus dolor, & puniendi propositum
 turionis humilitate, & Gasparis auctoritate
 rò mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, au-
 & robore agrè affecutus foret, uti aduersari-
 iras atque impetus frangeret, id morbo fuit
 & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac
 sione perfecit. Alium item superbum, & in-
 rium; truci que ore minaces gerentem spiri-
 uersa præter opinionè valetudo prostrata
 fus occasione Gaspar, ad hominem, si qui
 leniendum simul & expiandum, clementer
 dit. mulcere iracundiam; bona concordia
 cis, discordiæ mala; perpetuum è mutuis
 nibus angorem ac sollicitudinem; Christi-
 gis de reconciliatione vim ac necessitatem
 ter.

mere. Ille, domita nondum asperitate saevitiaque,
 patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, De-
 umque laceffit ipsum, abiret cum intempestiua sa-
 pientia: nullo pacto velle se inultum excedere: ne-
 que ipsius Christi gratiam existimationi ac digni-
 tati praeferre, huc & alia, militariter, impia verba
 iactanti, renidens amarum Gaspar; Itane? inquit.
 Atqui non ante crassinus occidet sol, quam tu plus
 quinquies, & quidem frustra, sacerdotem incla-
 mes. nec vana cecinit, postera luce ante meridiem
 acri symptomate oppressus, posita repente fero-
 cia, magnis vocibus Dei seruum aegrotus implo-
 rat, ac parum absuit, quin ad supplicium sempiter-
 num, temeratus ac sordidus e vita discederet. Hec
 & alia id genus, a Gaspare, coelestis cuiusdam vir-
 tutis edita documenta. Praeterea misti varijs e na-
 tionibus ad eum desertores ac transfuga, nec non
 schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Geor-
 gianj, & ex Europa non pauci, quos ille, per sum-
 mam lenitatem ereptis opinionum erroribus, so-
 leni ritu piatos, restituebat Ecclesiae. Ex ijs vnus,
 Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeun-
 di, praclarum martyrij decus tulit. Germanus e-
 rat genere, in vrbe Colonia patre natus admodu
 locuplete; annumque iam decimu in oppido Tur-
 carum Catifa, non longè ab Armuzianis finibus
 pro Mahometano se se gerebat, tormentarij pul-
 veris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. is,
 audito Gasparis nomine, rebusque ijs quae Armu-
 zis gerebantur, ab impio ministerio ad famularu
 Christi, si Gaspar adiuuaret, quamprimu redire
 constituit. Id quod sine arbitris fieret, in atramenti
 librarij difficultate, sulphureu diluit puluerem:
 aco diluto litteras ad Gasparem vna eademque
 fen-

sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone scribit; vehementer optare se, modò apud Latinos tuto liceat còmorari, & in idipsum à Galia fidem accipiat; Armuziam venire, & Christianissimo per sacramentum pœnitentię satisfaciuntio latus Gaspar extemplò rescribit; fides accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratum fore. Hęc epistola, incertum eius frater perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Cafano præfecto intercepta, Ioannis consilium didit. Confestim à Turcis de ipsius religione confutum, ille verò intrepidè sese Christianum fati atque ad omnia tormenta necemque pro Christiano nomine promptum ostendere. Inde furibus hometanis, scedè laniatus atque dissectus, ad mortem usque spiritum in veræ fidei confessione mansit. Caput abscissum, & prælongo infixum stili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Hanc multò post, Lusitana classis Armuziam tenuerit, duo circiter hominum ea classe vehebantur, ius turbæ totius animorù sordes Gaspar elatus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in mare incidissent, inde placato Deo Lusitanus ardens ad Catifanum litus accessit, ac repentina defensione oppidum cepit, atque diripuit, inter defensionem, Gasparis epistola apud Præfectum notata, eo argumento de Ioannis nece cognitum, atque fixum extemplò caput, Armuziamque atque transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hęc feruenter feruus cum his qui vel Christi censebantur, vel quoquomodo ad ius ac diritionem Saraceni pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus quique alij pseudopphetam sequentes, cum

occasione aliàs; tum verò sexta, vti dictum est, fe-
 ria maximè versabatur. Apud eos, contra quàm in
 lapone Xauerio, magnam illi pepererat existima-
 tionem perspecta & voluntaria viri paupertas;
 & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tan-
 tus corporis neglectus, tanta externi cultus habi-
 tusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comi-
 tas, & mansuetudo, & super hæc, foeneratoribus
 Europæis per illum incussa religio, & exhaustis
 incolis pecuniæ restituta. Augebat venerationem,
 constans apud omnes de eximia illius sanctitate,
 editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani
 magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo
 ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo
 appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter cætera, nouum
 etiam & inusitatum honoris genus illud ha-
 bitum est. media nocte, videlicet ob calores, il-
 lum non modò in maximum Mahometis tem-
 plum (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso
 Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christi-
 anis hominibus pedem intulisse capitale est; sed
 etiam in ipsius templi fastigium perduxere fre-
 quentes, magna luminum accésa vi, manum ipsius
 ac vestem libinde osculantes: neque abnuît ire
 Gaspar, quò gentis ritus ac superstitiones, refuran-
 di gratia, ceteris propiusque cognosceret. Eadem
 fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impul-
 su paulatim in studium Christianæ religionis in-
 cubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia
 traxit e multitudine, itemque e nobilitate nonnul-
 los: neque ita multò post ad se Gasparem accersijt,
 strantique, non assurrexit solum, sed etiam in
 camei sella diu renitentem sedere coegit. Ad col-
 loquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus
 inter-

interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, & Ar-
 cis litteris eruditus. In eo cōgressu, cognita Re-
 voluntate, quominus inuisa proceribus fore-
 ctum de coarguendis in publico cœtu & prin-
 cipum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciam
 in conditum catechismo tempus, ac sacro be-
 mati: & Gaspar, collaudato Rege, latissimus
 eam rem (neque enim celari diutius potuit) pa-
 pæ agrè admodum passi, blāditijs primùm ac-
 cibus tentant Regem: aspernanti, mox defen-
 nem, & arma, & iras Thoma Persarum Regis
 ni denuntiant. Hæc comminationes, diuina
 tela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Re-
 cizios insuper (quo nomine Mahometanæ
 stitutionis antistites vocant) ausos in regis ve-
 lo de auita religione tenenda vociferari, et
 stum abigi lapidibus iussit, atque perpetuo
 uuit exilio. Hactenus constantiam & fortitudinem
 Rex præstitit miram: sed matris ad extremum
 testina bella, patriæ excidium, occasum regni
 ni arte miserantis, obtestationes & lacrymas
 tius ferre non valuit. Regis exemplum
 templò secuti. Aliquod deinde interiectis
 vocato rursus ad se Gaspari plus etiam
 tea honoris tribuit Rex. ingredienti
 currit, ac dextram insuper apprehensam
 nibus exosculari contendit. dein tarditate
 dæ causa, docuit quanto in periculo res
 tur. Si pergant de baptismo agere; domestice
 multas ac seditiones, externa imminere bo-
 dendum tempori, neque experiendam
 crimine vim. vbi primùm atrox procella
 rit, & optata affulserit lux, se neque suis

neque patris optimi caritati ac studio defuturum.
Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatē
& incrementum attineant, quantum præsentis
difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta
nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar, magna
nimium spe delusus ingemuit; hortatusque Re-
gem est; uti Deo, cui nihil arduum, fideret; ei que
totam rem ex animo commendaret. ipse item ab
Rege digressus, contra novas dæmonum & homi-
num fraudes, nouum è cælo auxilium petit: vo-
luntarias poenas, ieiunia, obsecrationes per se per
que suos instaurat: supplicationes de more per vr-
bem habendas curat. concinentes longo agmine
incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel
sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè sa-
uebant: omnibus locis implorabatur diuina
clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati
pœnitentiæ Regis & popularium, concitata ple-
be, supplicationes item obire, in ediam extende-
re, nouaculis cutem incidere, quàm maximas ma-
nus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahome-
tis execrabile nomen, ex omni parte dissonis cla-
moribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indig-
num ratus, in vrbe quæ Lusitano præsidio tenere-
tur, Christo Mahometem opponi: cum veritate
mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide fan-
tibus; mysterijs propemodum ex æquo contende-
re; per limum animi ardorem aliquot maioris
formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armo-
rum strepitu, præuia dūtaxat psallentium puerorū
belli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res
vera: Crucis virtute ac fulgore perstricti atque
moniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar
Corano palā victricia mortis ac Satanæ defigit

T t

signa.

signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templum
 nuæ camento & calce obstruuntur. Super hec
 ui edicto impiæ vociferationes infula tota
 bitæ, tum verò satrapæ & antistites fremere
 latas religiones, & sacra deserta, cū Armuzian
 ram, cum cæteris Regibus, Persaq; in primis
 litteras queri: cunctos ad arma atq; ad virtutem
 cendere; postremò, sese urbem relicturos, & in
 niciem vectigalium aliò commercia auocari
 minari, cū parum terrendo proficerent, atq;
 ominis clausæ valuz perstarent, multò breuius
 & magis compendiarium ineunt viam. Euro
 aliquot, professione duntaxat ac nomine
 stianos, perq; eos nouū arcis Lusitanæ præfati
 grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum
 patefieri, & celeberrimæ religionis altaria
 di permittat. Præfectus, quietis videlicet
 causa inclinato ad assentiendum animo, mo
 men inconsulto Gaspare ausus aggredi, par
 conuiuium inuitat, in eo cōiuiuium cū bl
 per eare Gasparem appellare, & molli
 negotium tractare capisset, subito deliquit
 exanimatus, ceptum omisit, de cæteris qui
 fariam vrgebant, alij alio leto paucis die
 sumpti, de templo in præsentia nihil imp
 Rex cū aliquandiu Christi cultum agit
 mo, improborum artificio ac scelere ien
 tuatus, deniq; sapientem cogitationem
 regno cœlesti (quod nimium sæpè fieri
 humanas opes, & fluxa commoda vite
 antetulit. De populo tamè subinde fiebat
 Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capit
 peritos in certamen ac disputationem elat
 tebatur, vt Mahometica palā prauitate

gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christum ad-
 iungeret, illi contra, tergiuersari, congressum al-
 tercationemq; defugere, & quidem ipsius religio-
 nis obtentu, quod subdola falsi prophetae sanctio-
 ne vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad exa-
 men ac trutinam reuocare, & in quaestionem vlllo
 pacto deducere. Hoc maximè praetextu conatus
 Gasparis & prouocationes diu elusere. Veriti de-
 inde, ne si pergerent abnuere pugnam; praedamna-
 re semet, & causae diffidere viderentur; athletam
 denique producunt, ætate prouectum, natione
 Persam, cum sobrietatis apud eos, tum verò do-
 ctrinae fama praestantem: quippe non Mahometica
 dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam lecti-
 tarat, ac medicam insuper callebat artem, eratque
 in physicis apprime versatus. Is in medium addu-
 ctus, Gaspari ante omnia sponsionem obtulit; in
 montem natiui salis (quales in eo tractu multi cõ-
 surgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimen-
 ti penitus inope secederent ambo, vter diutius in
 eo monte inedia tolerasset, eius fides in Deum
 ac religio, rectior ac sanctior haberetur. Ad ea
 Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse
 respondit: hominem à brutis ratione tantum & o-
 ratione secerni: verbis agerent prius: cõcertatio-
 ne verborum si decerni lis, atq; ad liquidum con-
 uersa perduci nõ posset; tum demum sponsio-
 ne certarent; atq; ad aspera quamlibet experimen-
 tum descenderent. Hisce auditis philosophus rubo-
 ratim, mox pallore suffundi: nolle se videri vi-
 tam: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in
 discrimen adducere. ad extremum, vincente pu-
 rem metu, in aliud tempus dilata res est. Por-
 tæ hanc nequaquam in occulto agebantur. Inter

ceteros aderant ipsius philosophi vxor, & filii
 nō vulgari indole & ingenio fœminæ, & in
 generis nobilitate insignes, è Zeidenfi fami-
 quam ferunt ab ipso Mahomete originem
 hæ, perspecta pugilis Christiani constantia,
 metani formidine, profectō nihil syncerum
 lidum subesse patrijs cæremonijs argutē
 ctant. dein afflata diuinitus, quando patri-
 lias in amentia perstaret, priuatim ipsa me-
 suæ prospiciūt, baptismum à Gaspare scorsim
 tunt, ille fœminas illustres apud fidelem am-
 & probum, catechismi causā in hospitiō loca-
 nis quæ in publicum ferebant, diligenter oc-
 sis, ea res ob illarum claritatem atrox adm-
 incolis visā, magnosq; in vrbe animorum
 exciuit: sed partim Gasparis reuerētia, partim
 stanorum arce machinisq; deterriti, diuini-
 vim afferre nō audebant. Tum philosophus
 rio ac dolore agitatus, ad Gasparem adit; in-
 am dolenter expostulat; coniugem marito, pa-
 ti filiam reddi protinus æquum esse, Deo
 nesq; testatur. Gaspar cōtra, nihil iniuria
 dicere, fœminas vltro (& sapienter quidē) su-
 fuluisse: vt Christo initiarentur, suppliciter
 rasse: recta illarum studia deserui, sanctissimam
 stulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multa
 tro citroq; habitis verbis, nouam conditionem
 losopho Gaspar tulit; relictam paulo ante
 tationem, ex condictō repeterent; testes autē
 si victor euaderet Persa, fœminas domū
 ret cum bona pace: sin victus; vnā cū illis
 que Christum indueret. Eam conditionem
 dum grauatē Persa visus accipere: sed am-
 celsitudo, & præterea ratio dignitatis vrgere
 citur
 clauē
 res co
 pres
 ma
 grau
 ctus
 bus
 tam
 reno
 to p
 Dei
 nera
 si M
 fœc
 effe
 cum
 Dein
 ma,
 tre c
 illi
 Deu
 tuun
 ter h
 unte
 & na
 in pe
 excep
 mori
 lis d
 fabul
 titill
 tio q
 turp

citur disputationi dies, ea ubi affuit, in idem con-
 clauē conueniunt. sponſionis iudices ac ſpectato-
 res certaminis Proepiſcopus ipſe, & Penna inter-
 pres, itemq; ſcriba publicus, qui dialogum ex fide
 mandaret litteris; nec nō alij partis vtriuſq; viri
 graues adſtabant: ſpectaculi autem eō maior fru-
 ctus fuit, quod certantium vterq; dialecticis arti-
 bus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos
 tamquā velites, in irritum aut in diuerſum tela fer-
 rentur; ſed vt inter ſtatarios & exercitatos, colla-
 to pede, gladij mucroneſq; cōcurrerent. De natura
 Dei quaeritum in primis, quem ſolitarium, & ge-
 nerationis expertem, è Cerdonis & aliorum hēre-
 ſi Mahometes affirmat. Hāc naturam vel maximē
 foecundam validis argumentis Gaſpar oſtendit:
 efficitq; ratiocinando, vt Perſa Deum trinum vni-
 cumque, ex fidei orthodoxae decreto concederet.
 Deinceps de Chriſto Dei filio ſequuntur proble-
 ma, quem ex Dei quodam halitu, & è Virgine ma-
 tre conceptum genitumque Mahometani eximiū
 illi quidem prophetam agnoſcunt; veruntamen
 Deum eundem, & pro generis humani ſalute mor-
 tuum, proſus negant. At Gaſpar, verū Deum pari-
 ter hominēque, duplici in vnam hypotaſim coe-
 unte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptū
 & natū è Virgine, ſed etiam omnē Dei patris iram
 in perſidum ac rebelle genus humanum ſuo capite
 excepiſſe, diraque ſupplicia, & ipſam in Cruce
 mortē ſponte ſubiſſe; rationibus, exemplis, oracu-
 lis docuit. Iam, quae Arabes de coeleſti beatitudine
 fabulantur, quam in foeda ſenſuum voluptate ac
 titillatione conſtituunt; quaeque de immenſis neſ-
 cio quibus Angelorum corporibus ac miniſterijs
 turpiter adſtruunt, perleui momento cuncta Ga-

spar cuertit. Denique, variè argumentando
 mendoque, paulatim aduerfariū adducit
 vt Christianam religionem dignam esse
 prudentiffimus quisque maximè foueret,
 hometicam nec sine stultitia fufcipi, nec
 pertinacia defendi poffe fateretur. Vbi ad
 locum ventum est; nouo perfufus gaudio
 spar, ad Perfam: bene habet, inquit, non
 gè abes à regno Dei. dein cū inftare po-
 ret, & clarius eandem confessionem exprime-
 ret, & clarius eandem confessionem exprime-
 ret, & clarius eandem confessionem exprime-
 Perfa confufus ac perturbatus, dæmone re-
 fante refiliens, tam longè fele prolapsū
 gemuit; ac sibi talia excidiffe refponfa, po-
 mō, ne manus omnino dediffe videretur, al-
 terem cantilenam confugit domesticis ne-
 impeditum, ne fidem falleret, fubito fe in a-
 descendiffe: certis infuper libris ad commen-
 dum fibi opus effe, quò paratior inftitueret
 in pugnam rediret. vt proferretur dies, & a-
 retur iudicium, postulauit. inde furtim ex
 vicinum dynaftam confultandi gratia fecerat
 eo acriter obiurgatus, quòd cum veterano
 venefico (ita enim Gafparem appellabat)
 camelis in Perfidis interiora tranfmiffus
 que poftea redijt. Insignis ad Caciziorum
 decus & ignominiam, illa fuga & exfilium
 it. vulgo, fractum & abiectum Perfam
 bras quæfiffe narrabant. Vxor interim
 filia, Christianis institutionibus eruditif-
 uifis in pauperes aureorum quatuor feruili-
 bus, magno apparatu pompaq; ad templum
 fti adeunt. ibi fummo omnium gentium
 numq; concursu, mira bonorum lætitiæ, fa-
 cio

ero fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini
 Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lu-
 sitano viro dedit in matrimonium. Earum præ-
 clara conversio Mahometanos in diuersa distra-
 xit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplecte-
 bantur, alios contra, è tam secundo Christianæ
 rei progressu metus incessit, ne magia & præcan-
 tationibus ad peregrina & inuisa cogerentur fa-
 cra. ac proinde, antistitum admonitu, non modò
 vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam
 ad consuetum catechismi signum, oppositis illi-
 cò manibus obcurabant aures, quod ita persua-
 sum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo
 ac sono, vim inesse maleficam. Per idem tempus,
 modo præconum adesset copia, nouus in vicinas
 regiones aditus Euangelio patefcebatur. populi
 sunt felices Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis
 incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetu-
 stissimi generis: in ipsum vsque Loth originem
 referunt. Horum maiores, fama est mortalium
 primos à Mahomete in fraudem inductos. ij, ru-
 more excitati, qui de Gasparis admiranda virtu-
 te ac doctrina longè lateque manuerat, communi
 consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inui-
 tarunt, magno studio se teneri veritatis & sa-
 pientiz: ad sitientes aures accederet; non sine
 fructu verba facturum. ea res Gaspari mistum
 dolore gaudium artulit. sollicitam de officij
 ratione, deque æterna salute gentem in me-
 dia apparere barbaria, magnopere lætabatur.
 obstructum sibi ad eos aditum, valde mœrebat.
 Optatum quippe Gaspari dudum fuerat; ad mor-
 tem ac supplicia pro Christi nomine subeun-
 da, se se in medios Persos ac Turcas immittere; &

Mahometanae sectae mendacia refutare palam
 eo feruore comperto, Xauerius, publice mag
 rei quam Gasparis gloriae consulens, in ipso
 cessu illum ex insula Armuzia, ad triennium
 vel certe Goani Rectoris iniussu pedem esse
 vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam enim
 periclitandi percupidus; tamen obsequium in
 ficio antiquius duxit: legatos, adhibita propo
 sitione, baptismo lustravit: quominus in eam
 nem ipse in praesentia tenderet, causatus occu
 rationes, per epistolam vniuersae nationi suae
 neos interim ad se discipulos mitterent, ac
 amore ac proposito veri cognoscendi perit.
 Haec se se initia dabant expeditionis nouae,
 sario dilata, multis, ut sit, difficultatibus inter
 tis deinde cofenuit. At Gaspar a libero excursu
 ancipiti peregrinatione cohibitus, eò accurat
 operam ac studium in omnes vniuersae Armuzia
 vineae partes intendit. Inter alias nationes
 dictum est, ethnici quoque simulacris dediti
 muziae versabantur. In ijs aliquot erant: Iog
 (de quibus ante commemorauimus) horridi
 primis & aspero victu cultuque famam
 monia vulgo captare adsueta, suburbana
 bebant specum, ac delubrum: interdum ad
 dicandam stipem, & imbuendas varijs erroribus
 hominum mentes prodibant: noctu se se
 recipiebant latebram: statisque horis (ad
 ni parte Christianas caeremonias daemones
 non desinit) dato signo ad certas primùm
 tationes euigilabant; tum ad caelestes honores
 mulacro seu pagodi cuidam, ut vulgus Indiam
 vocat, habendos. vnus omnibus praeratur: signi
 durtia & austeritate vitae: neglecta semper
 ba &

ba & capillo; asperfo cineribus corpore; obfi-
 rus pannis, ac femi nudus; dira macie luridus. hif-
 ce alijs que id genus artibus in tantam fui admira-
 tionem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua la-
 uiffet, hanc Armuziq; Rex ipfe religionis caufa po-
 taret. Huc præcipuo conatu Gaspar aggressus, pau-
 cis diebus arcta fibi familiaritate deuinxit; & cre-
 bra cum eodẽ instituit de omni virtute, ac præfer-
 tim de cõinentia & de caftitate colloquia, quibus
 ille paulatim in ftudiũ Christianæ religionis ad-
 ductus, moram trahebat nihilominus; & inter con-
 filium murandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutã-
 ti & anxio, fuafit Gaspar, vti diebus triginta conti-
 nuis, quina verbera virgæ, totidem Chrifti plagas
 recolendo fufciperet: certamque fibi lucem à fole
 iuftitiæ accuratis precib; imploraret. Fecit ille di-
 ligenter, ac demum nocte quadam diuinas laudes
 & bona reputanti apud fe fe, clara fubito ad aures
 accidit vox: Quin tu, quod tibi monftratur iter in
 grederis: vna eit ad falutem via, quã populus Chri-
 ftianus infiftit. fimul, vigilantia, magnificus noftra-
 tium facrorũ apparatus per fpeciẽ oblatu: pretio-
 fa Pontificum vefimenta: fumptuoſa textilia: mi-
 tra gemis auroq; fulgentes: nitidiffima lintea: nec
 non difpofita in abacis vafa varij generis, auro ar-
 gento que cælata. His ille vifis, ac monitis, & inti-
 mo ſancti ſpiritus hortatu vehementer incenſus,
 ad Chriftum fine vlla dubitatione tranſire conſti-
 tuit. Manẽ, vitato Regis congreſſu, qui ad illum vi-
 ſendi caufa, vti ſolebat, acceſſerat, Gasparẽ ipſe vl-
 tro conuenit; baptiſmum enixè petijt. adeptus, no-
 na Innocentiæ ſtola & inclyto Pauli nomine deco-
 ratus eſt. Goam dein profectus, & in Europã claſſe
 tranſmiſſus, iucundũ aliquandiu ſpectaculũ Regi

Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti post
 dū è Lusitania Romā ipsā adire, interuenit mo
 Caterū Armuziæ sequuti rectoris auctoritate
 Iogues alij, suaue Christi iugū, graui & acerbo
 monū excussa tyrannide, subiēre. insignis ad
 Dei gloriā, & rectæ fidei propagationē ea cons
 fio fuit: atque ad multum exinde tempus in om
 um ore ac sermone versata. specū ac delubri
 par solemnī ritu expiatum, præalta ibi defixa
 ce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos
 officio & caritate complexus, miram ab eorū
 risq; gratiam iniit, inde sese comiter illorum
 gogis & cœtibus inferendo, quem frustra ex
 ctant liberatorem ac Regē aduenisse iam dudū
 que ad infinitā eius clementiam quālibet non
 perduellibus aditum perfugiumque patere, fir
 simis argumentis ac testimonijs demonstrabat
 ab inanibus vmbis & rācida superstitione ad
 uam legem veritatis & gratiæ se se tandē aliq
 do transferrent; suadere & instare pergebat, ad
 præsertim magistros; quos vocant Rabinos, ma
 na apud vāsanam gentem auctoritate, in certis
 vocabat: ac parum abfuit, quin sapius conu
 vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus
 nē obsequerentur, nimia in vxores ac liber
 dulgentia, & necessario malè quæsitæ rei fructu
 ris damno deterriti sunt. Hisce alijsque genti
 bus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomē
 uasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis
 & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundā, cum
 ille palmam ardentē, vti dictum est, adamauit.
 Felicior in eodem voto fuit Antonius Crimalis,
 quem à Xauerio Ecclesiæ Patuanæ præpositū
 se docuimus. Is totam oram, ducenta amplius pal
 tum

sum millia, singulis mēſibus ingēti labore nudis pedibus obire adſuetus: ad Remanacoris vada tū erudiendę inſudabat plebi. Vltimus in Septentrio nem Christianorū locus erat ille: Narſingano ſeu Biſnagenſi regno finitimus, agri malē pacati: atque ob id Luſitanorum aliquot praſidio tenebatur. In eodem littore nobiliſſimum idolorum fanum habent: Brachmanæ; ij ab Luſitanis militibus per laſciviam laceſſiti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narſingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum ijs acceptas à Luſitano queruntur iniurias: orant obſecrantque, ne patrię religionis antiſtites, Deorum immortalium interpres ac ſacerdotes, peregrinis, & profanis, & deſertis hominib⁹, deriſui ac ludibrio diutius patiātur eſſe. Preſentiſſimum quemque ſpreti numinis vindicem vltoremque, maxima ab ſuperis haud dubie laturum præmia. Hiſce vocibus incitati barbari, certis de more ſignificationibus iuuentutem ad arma vocant: millia fermē ſex momentō conueniunt: ad Remanacorem agmine infeſto contendit. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut per exiguo ſeptus munimento, ad incurſum patebat: incolæ minimē feroces ingenio; & ſuper iuſtam lenitatem; piſcando natandoque magis quā bello aut armis exercitati. in Luſitanis tantum erat ſpes: qui tamen ipſi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maximē malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugā agere conſueuerant. Nota hæc Narſingano: ipeculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eō maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam.

Ad

Auentu hostiū cognito (& prouecta iā erat die
 Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernan-
 Corream ad pacem duris in rebus petendam, præ-
 candosq; aliqua honesta ratione Badagas, nec
 quam adhortatus; templum, vbi rem diuinam
 nè peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum
 gem æterno pastori commendat. tum de ipso
 incolumitate sollicitus, ad portum accurrit.
 randa ibi rerum facies. iam iamq; adesse nuntia-
 tur hostis. inde alij protinus in auia fugam ar-
 re: alij domo raptim elatis quæ quisq; poterat
 cupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, as-
 fas in salo stantes adnare naues; alij, deficientes
 filio, incerti quid agerent, hac illac errabundum
 fare. Mulierum in primis triste spectaculum.
 paruos complexę liberos, opem à viris implorantes;
 cuncta lamentis gemitibusq; cõplebant. Antonius,
 certatim offerentibus illi scapham Christianis;
 atque vt præsentis exitio subtraheret etiam atq;
 etiam obtestantibus; imbellē & opportuna
 iniuriæ turbam summa ope instat impetore.
 Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione
 res admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine
 mine irrumpunt: Lusitanos trepidè molientes
 ra, telis eminus impetunt. lanceis multis; pluri-
 gittis, complures etiã, nuper illatis ad eos
 instructi fistulis aderant. ijs licet nondū tra-
 vteretur, tamē haud in irritum plumbea resiste-
 tebant. Icti Lusitani periēre postmodum Ieroni-
 nius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis consilio
 mento cõsulere; comitem suū & interpretis
 imia probitate virū, occidi circa se videt.
 casum, illicò manibus oculisq; defixis in cõmitem,
 procumbit in genua; quod ille quadraginta annis
 cum

cum iaculatorijs precibus quotidie factitabat. Inter
 eam supplicatione, ipse quoq; mox impio ferro
 confossus, animam Deo reddidit. Abscissum ca-
 put, & madente cruore subuculam, barbari ad ostē
 rationem ex alto suspendunt, inde ad prædam ver-
 si, magnum foeminarum ac puerorum abducunt
 numerum; atque ad gratias pro bene gesta re ido-
 lo agendas, cum læto cantu ac tripudijs abeunt. Bea-
 ti martyris truncum, tenui cespice à superstitibus
 incolis in summa tellure coniectum, Lusitani de-
 inceps altius effossa humo, cum lacrymis condi-
 dere. Vir fuit insigni morum sanctitate; minimè
 vulgari consilio & vsu rerum; cibi ac somni parcif-
 simus; patientia corporis animique mira: ac mul-
 to plura spiritus Apostolici relicturus exempla,
 ni strenuum probatumque operarium, diuina bo-
 nitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro ma-
 curasset educere. Felicem eius exitum, cum cura ex-
 ploratum atque compertum, socij à Xauerio
 eidem attributi, cum alij priuatim ad a-
 lios, tum communiter omnes ad
 Goanum Episcopum ex fide
 scripsere.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO-